

ครูช่างศิลปหัตถกรรม

นางสาวเยาวภาค์ พรหมหาญ

มาลัยข้าวตอก

จังหวัดยโสธร

“ มาลัยข้าวตอก เป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นด้วยความศรัทธาอันบริสุทธิ์
ในการระลึกถึงคุณแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
และเป็นผลงานที่แสดงถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม
และความผูกพันอันทรงคุณค่าที่มีเฉพาะบ้านฟ้าหยาด
เพียงแห่งเดียวในประเทศไทย ”

มาลัยสายฝน

มาลัยข้าวตอก เกิดจากภูมิปัญญาของชาวบ้านฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร ที่ได้เห็นถึงความสำคัญของข้าว จึงได้นำเอาเมล็ดข้าวเปลือกมาคั่วไฟจนเป็น “ข้าวตอก” แล้วนำมาร้อยเรียงประดิษฐ์ตกแต่งเป็นมาลัยที่สวยงาม โดยมีจุดประสงค์เพื่อนำพวงมาลัยข้าวตอกไปถวายเป็นพุทธบูชาในช่วงวันเข้าพรรษา เป็นประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่มีชื่อว่า “ประเพณีแห่มาลัยข้าวตอก” ซึ่งจะจัดขึ้นก่อนวันมาฆบูชา 1 วัน นับเป็นงานบุญพื้นบ้านที่มีพื้นฐานจากความเชื่อของชาวบ้านในชุมชน ที่จะมีการจัดงานให้สอดคล้องกับความเชื่อที่มีมาแต่โบราณในการจัดมาลัยให้คล้ายดอกมณฑารพจากสรวงสวรรค์ให้มากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าพุทธศาสนาได้หยั่งรากลึกในใจชาวบ้านจนกลายเป็นพิธีกรรมที่พัฒนามาเป็นงานที่แสดงออกถึงซึ่งทักษะฝีมือ และประเพณีที่หาชมได้เพียงแห่งเดียวในประเทศไทยที่บ้านฟ้าหยาด จังหวัดยโสธร

การอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญา

นางสาวเยาวภาค์ พรหมหาญ เกิดและเติบโตในชุมชนบ้านฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร สถานที่สำคัญในการสืบทอดภูมิปัญญาการทำมาลัยข้าวตอกด้วยความศรัทธาเพื่อรำลึกถึงพระปัญญาธิคุณ พระกรุณาธิคุณและพระบริสุทธิคุณขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นประเพณีที่ถูกสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น จึงทำให้นางสาวเยาวภาค์ได้ซึมซับและเรียนรู้การร้อยมาลัยข้าวตอกมาตั้งแต่เด็ก โดยเริ่มเรียนรู้จากการช่วยงานผู้ใหญ่ ตั้งแต่การคั่วข้าวตอก นำข้าวตอกมาร้อยใส่เส้นที่ละเมียด เตรียมไว้ให้ผู้ใหญ่ทำเป็นมาลัยข้อมือ หรือมาลัยสายฝน ซึ่งงาน “บุญมาลัยข้าวตอก” จะจัดขึ้นในวันมาฆบูชาของทุกปี สัมผัสประสบการณ์จนเกิดความชำนาญ เมื่ออายุได้ 15 ปี นางสาวเยาวภาค์จึงได้ลงมือทำมาลัยข้าวตอกด้วยตนเองได้จนจบกระบวนการ โดยผลงานชิ้นแรกที่สร้างสรรค์ขึ้น คือ มาลัยสายฝน เป็นผลงานการใช้ทักษะฝีมือที่สร้างขึ้น

เพื่อใช้สักการะบูชาพระในวันงานประเพณี นับจากนั้นนางสาวเยาวภาค์จึงใช้เวลาฝึกฝนฝีมือการทำมาลัยข้าวตอกให้มีความสวยงามยิ่งขึ้น เพื่อที่จะสามารถสร้างสรรค์ผลงานได้อย่างงดงามไร้ที่ติ

จากจุดเริ่มต้นในการสืบสานงานบุญมาลัยข้าวตอกสู่การสร้างสรรค์ผลงานเพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทำมาลัยข้าวตอก ที่นอกจากจะทำขึ้นเพื่อสืบสานประเพณีแห่มาลัยข้าวตอกที่จัดขึ้นเพียงปีละครั้ง นางสาวเยาวภาค์ยังสามารถสร้างสรรค์ผลงานจากข้าวตอกให้นำไปใช้ในโอกาสต่าง ๆ ทำให้ผลงานการร้อยมาลัยข้าวตอกฝีมือนางสาวเยาวภาค์ได้รับความนิยม จึงเป็นอีกหนึ่งช่องทางการอนุรักษ์งานศิลปหัตถกรรมอันทรงคุณค่าซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์สำคัญของชาวบ้านฟ้าหยาด จังหวัดยโสธรให้คงอยู่ได้ในปัจจุบัน

มาลัยสายฝน

ภูมิปัญญาที่สะท้อนทักษะฝีมือเชิงช่าง

นางสาวเยาวภาค์ ถือเป็นช่างที่มีทักษะฝีมือและความชำนาญด้านการสร้างสรรค์ “มาลัยข้าวตอก” คนสำคัญของบ้านฟ้าหยาด โดยสามารถใช้ข้าวตอกสร้างสรรค์ผลงานได้ทุกรูปแบบ เช่น มาลัยข้อมือ มาลัยสายฝน และทำเป็นมาลัยข้าวตอกขนาดใหญ่ที่วิจิตรอลังการ นับว่าเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่มีขั้นตอนการทำไม่ยากนัก แต่แสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน

ความเชื่อและความศรัทธาเกี่ยวกับมาลัยข้าวตอกนั้นถือว่า ข้าวเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและเป็นของสูงที่มนุษย์ขาดไม่ได้ ในการสร้างสรรค์มาลัยข้าวตอก จึงเปรียบเสมือน “ดอกไม้มงคลที่เชื่อบุชาพระพุทธรูปเจ้า

การสร้างสรรค์มาลัยข้าวตอก มีเคล็ดลับอยู่ที่การเลือกใช้ข้าวเปลือกที่จะนำมาคั่ว นางสาวเยาวภาค์เลือกใช้ข้าวเหนียวพันธุ์ กข 6 ที่ทำได้ง่ายในท้องถิ่น มีเมล็ดที่กลม นำมาคั่วด้วยกรรมวิธีแบบโบราณ ด้วยการใช้เตาถ่านให้ความร้อนคั่วเมล็ดข้าวด้วยหม้อดิน โดยมีก้านกล้วยเป็นตัวช่วยคั่วให้ข้าวแตก เป็นวิธีที่ดีที่สุดในการรักษารูปร่างและความหอมของข้าวเหนียวที่คั่ว เมื่อข้าวตอกแตกออกจะสวยได้รูป มีลักษณะเมล็ดที่กลม พองไม่มากจนเกินไป มีความโค้งงอเล็กน้อยเหมาะแก่การนำไปร้อยเป็นมาลัย และเมื่อนำข้าวตอกที่มีขนาดความพองและลักษณะโค้งงอที่เท่ากันในการนำมาร้อยมาลัย ผลงานที่เสร็จแล้วจะมีความเรียบร้อย และเป็นระเบียบสวยงาม

เอกลักษณ์ผลงานที่โดดเด่น

เอกลักษณ์ผลงานของ “มาลัยข้าวตอก” ฝีมือนางสาวเยาวภาที่มีความโดดเด่น อยู่ที่ความสวยงามและการร้อยเรียงกันอย่างเป็นระเบียบของเมล็ดข้าวตอก แต่ละเมล็ดที่เรียงขนาดเสมอกัน มีความคงทนหากเก็บให้ห่างจากความชื้นจะสามารถเก็บรักษาได้นานกว่า 5 ปี

โดยผลงานที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์จากฝีมือของนางสาวเยาวภา คือ มาลัยสายฝน ที่สร้างสรรค์ได้อย่างยิ่งใหญ่ สวยงามและมีสีสันที่สดใส ปัจจุบันไม่เพียงแต่นำมาแต่งงานประเพณีเท่านั้น แต่ยังสามารถนำมาตกแต่งสถานที่ในงานบุญใหญ่ หรืองานศพของพระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์ชั้นสูงในที่ต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีผลงานประเภทมาลัยข้อมือจากข้าวตอกหลากหลายขนาดที่สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อใช้ได้โอกาสต่าง ๆ เช่น ใช้สำหรับบูชาพระที่บ้าน หรือสำหรับไหว้ผู้ใหญ่แทนมาลัยดอกมะลิ เนื่องจากสามารถเก็บไว้ชมได้เป็นเวลานาน ซึ่งผลงานมาลัยที่ร้อยจากข้าวตอกมีความละเอียดจนถึงขั้นถึงทักษะฝีมือที่โดดเด่นของนางสาวเยาวภาซึ่งหาใครเทียบเคียงได้ยากนัก

งาน “บุญมาลัยข้าวตอก” เป็นประเพณีหนึ่งเดียวในโลกที่มีเพียงที่บ้านฟ้าหยาตเท่านั้น นางสาวเยาวภาคือเป็นหนึ่งในบุคคลสำคัญที่ยังคงอนุรักษ์กรรมวิธีการสร้างสรรค์มาลัยข้าวตอกตามแบบโบราณเอาไว้ ซึ่งในปัจจุบันเหลือผู้สืบสานงานหัตถกรรมแขนงนี้เพียงไม่กี่คนเท่านั้น

มาลัยสายฝน

มาลัยสายฝน

มาลัยสายฝน

การถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาผลงาน

ด้านการพัฒนาผลงาน นางสาวเยาวภาค์พัฒนา
รูปแบบจากผลงานที่มีขนาดใหญ่ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในงาน
งานประเพณี ให้มีรูปแบบเป็นมาลัยขนาดเล็กที่สามารถ
นำไปใช้ในโอกาสต่าง ๆ ได้มากขึ้น เช่น การทำเป็น
มาลัยข้อมือ ด้วยการใช้ข้าวตอกมาร้อยเป็นมาลัย
ขนาดเล็กแทนการใช้ดอกมะลิ ซึ่งนำมาจำหน่ายเป็น
ของฝากได้อีกด้วย

นอกจากนี้นางสาวเยาวภาค์ยังคงอุทิศตนเป็นครู
ผู้ส่งเสริมและสร้างอาชีพให้กับชาวบ้านและเยาวชนใน
ชุมชนบ้านฟ้าหยาด โดยทำหน้าที่เป็นวิทยากรเผยแพร่
องค์ความรู้ให้แก่ผู้ที่สนใจอยู่เสมอโดยไม่หวังวิชา ซึ่งเน้น
การอนุรักษ์วัฒนธรรมและการสร้างสรรค์ผลงานแบบ
ดั้งเดิมเอาไว้เกือบทั้งหมด

พวงมาลัยข้าวตอก

พวงมาลัยข้าวตอก